

Ks. KAZIMIERZ DULLAK¹
Uniwersytet Szczeciński
ORCID ID: 0000-0002-9202-0433

CHRZEST ŹRÓDŁEM KAPŁAŃSKIEGO POSŁANNICTWA CHRYSYTA. SZAFARSTWO SAKRAMENTÓW

BAPTISM AS A SOURCE OF PRIESTLY MISSION OF CHRIST.
THE MINISTRY OF SACRAMENTS

Abstract

The analysis refers to the consequences of the baptism received in the sphere of the participation in the priestly mission of Christ. It emphasizes the theological and ecclesiastical aspect highlighted by Vatican II and legal consequences of the distribution of sacraments. Baptism and marriage are the only two sacraments in the Catholic Church where the lay faithful can take on a duty of their ministry: in extraordinary (the first case) or ordinary (the second case) way. In the course of the analysis the tasks were outlined of the lay faithful in the sphere of the distribution of sacraments.

Keywords: consequences of baptism, *Vaticanum II*, Canon Law, priestly mission of Christ, the minister of the sacraments

Abstrakt

Opracowanie dotyczy konsekwencji przyjętego chrztu w obszarze uczestnictwa w kapłańskiej misji Chrystusa. Uwypukla teologiczny aspekt eklezjotwórczy wyeksponowany przez *Vaticanaum II* oraz prawne konsekwencje związane z szafowaniem sakramentów. Chrzest i małżeństwo to jedyne dwa sakramenty w Kościele rzymskokatolickim, w których świeccy mogą podjąć się roli szafarza, w pierwszym przypadku nadzwyczajnego, drugim – zwyczajnego. Zarysowano zadania wiernych, które wynikają z podjętej roli szafarza.

Słowa kluczowe: konsekwencje chrztu, *Vaticanum II*, prawo kanoniczne, kapłańskie posłannictwo Chrystusa, szafarz sakramentów

¹ Ks. dr hab. Kazimierz Dullak, prof. US – absolwent Wydziału Prawa Kanonicznego UKSW, wykładowca w WSD w Koszalinie, kierownik Katedry Prawa Kanonicznego i dziekan Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Szczecińskiego. Zainteresowania naukowe: prawo o posłudze uświęcania, prawo małżeńskie i procesowe oraz prawo synodalne. E-mail: kazimierz.dullak@usz.edu.pl.

WSTĘP

„Święty sobór stawia sobie za cel nieustanne pogłębianie chrześcijańskiego życia wiernych” (Sobór Watykański II 1963, 1) – te słowa rozpoczynają refleksję *Vaticanum II* nad znaczeniem i misją Kościoła u progu III tysiąclecia. Stanowią swoisty pryzmat, przez który należy odczytywać całą myśl soborową. Tymi słowy pasterze Kościoła rozpoczęli przekazywanie przesłania Kościoła hierarchicznego do Kościoła powszechnego. Ojcowie soborowi nieprzypadkowo za priorytetową uznali sprawę liturgii. Jest ona „szczytem, do którego zmierza działalność Kościoła, i jednocześnie jest źródłem, z którego wypływa cała jego moc” (Sobór Watykański II 1963, 10). W liturgii dokonuje się dzieło odkupienia, które wierni mają swoim życiem ukazywać, objawiając tym samym wszystkim ludziom „misterium Chrystusa i rzeczywistą naturę Kościoła” (Sobór Watykański II 1963, 2). W tym posłannictwie realizują oni, w sobie właściwy sposób, uczestnictwo w jedynym kapłaństwie Jezusa Chrystusa. Jest to uczestnictwo w kapłaństwie wspólnym wiernych (Sobór Watykański II 1964, 10) – *sacerdotium commune fidelium*, nazywanym także powszechnym. Jest ono ściśle związane z kapłaństwem służebnym – *sacerdotium ministerialis*, gdyż oba, „choć różnią się istotą, a nie tylko stopniem, są sobie wzajemnie przyporządkowane” (Sobór Watykański II 1964, 10) w ukazywaniu narodom Chrystusa będącego „Światłością świata” (J 8,12).

Choć Kościół bardzo wcześnie podjął refleksję nad samym sobą, próbując zaradzić wielu herezjom, to jednak rozwój samoświadomości trwał znacznie dłużej niż proces formułowania innych prawd dogmatycznych (de Lubac 2017, 20). Różne epoki, próbując określić rzeczywistość Kościoła, akcentowały cechy odpowiadające potrzebom odnośnego czasu. Pomimo tego brakowało w refleksji teologicznej zadowalającego ujęcia istoty Kościoła. Przed soborem nauki biblijne i patrystyczne wniosły nowe elementy do nauk zajmujących się Kościołem, ukazując jego perspektywy pomijane dotąd w naukowej czy duszpasterskiej refleksji. Dzięki teologii *Vaticanum II*, czerpiącej obficie z kart Biblii, eklezjologia soborowa odeszła od schematu hierarchicznego Kościoła (Bogacki 1968, 54), na rzecz ukazania go jako misterium Ludu Bożego, którego misją jest pielgrzymka przez świat ku eschatologicznej pełni zbawienia. Y. Congar, rozważając o soborowej refleksji nad Kościołem, przedstawia trzy intencje zarysowane w dokumentach soborowych. Przede wszystkim zauważa chęć ukazania Kościoła jako podmiotu ciągle kształtującego się w ludzkiej historii, w dalszej kolejności jako obejmującego horyzontalnie całą ludzkość. W końcu uwypukla pragnienie ukazania tego, co jest wspólne wszystkim członkom Kościoła, pierwotne wobec wszelkiego zróżnicowania, urzędu czy stanu, a związane z godnością chrześcijańskiej egzystencji (Congar 1997, 9).

Celem niniejszego opracowania jest próba ukazania konsekwencji płynących z przynależności do Kościoła rzymskokatolickiego. Chodzi o obszar uświęcających zadań, czyli misję kapłańską płynącą z otrzymanego chrztu świętego. Uprawnienia ochrzczonych zawarte w obowiązującym kodeksie dotyczą różnych przestrze-

ni życia człowieka (m.in. dążenie do osobistej świętości, realizację drogi powołania, współudział w różnych formach w przestrzeni *sacrum* – liturgii Kościoła). Artykuł podejmuje jedynie mały wycinek, jakim jest sprawowanie sakramentów przez wszystkich wiernych. Wcześniej jednak – w aspekcie teologicznym – ukazana zostanie eklezjotwórcza rola sakramentu chrztu. Przez sakrament chrztu człowiek wchodzi na drogę przyjaźni z Bogiem, a to zobowiązuje do pielęgnacji wzajemnych relacji i do dzielenia się tym doświadczeniem z innymi.

1. CHRZEST WSZCZEPIENIEM W CIAŁO CHRYSYUSA – ASPEKT TEOLOGICZNY

„Ze źródeł chrzcielnych rodzi się jedyny Lud Boży Nowego Przymierza, który przekracza wszystkie naturalne lub ludzkie granice narodów, kultur, ras i płci: «Wszyscyśmy bowiem w jednym Duchu zostali ochrzczeni, aby stanowić jedno Ciało» (1 Kor 12,13)” (*Katechizm* 1994, 1267). Kiedy podążą się za myślą, katechizmu widać, że jedynie chrzest czyni nas członkami Ciała Chrystusa i jedynie dzięki niemu człowiek zostaje w mistyczny sposób włączony do Kościoła. Mocą sakramentów inicjacji chrześcijańskiej staje się przybrany dzieckiem Boga i dziedzicem chwały mającej się objawić (Sobór Watykański II 1963, 71). To chrzest wszczepia całą ludzką egzystencję w Misterium Chrystusa i włącza ją w Jego kapłańskie posłannictwo. Ta inicjacja dokonuje niepowtarzalnego przejścia do zupełnie nowego jakościowo życia – pełnego łaski i prawdy, przejścia, do którego wszyscy zostali powołani (Testa 1998, 113; Jan Paweł II 1988, 10). Decyzja wejścia do królestwa Jezusa wiąże się z decyzją wkroczenia również do Kościoła – Jego Ciała. Jest to jedyna droga, aby dojść do pełni człowieczeństwa objawionego w Chrystusie. Inicjacja chrześcijańska, choć czasem stanowi kilka czynności i to oddalonych od siebie w czasie, stanowi jeden akt i jest dobrowolnym wchodzeniem człowieka w konkretne uobecnianie wydarzenie historyczne.

Termin „chrzest” wywodzący się z wykonywania widzialnej czynności zanurzenia (gr. *baptizein*) oznacza zanurzenie katechumena w śmierci Chrystusa i pogrzebanie go jako starego stworzenia (*Katechizm* 1994, 1214). Sakrament chrztu jest obmyciem i odrodzeniem w Duchu (Tt 3,5), bez którego nikt nie może wejść do Królestwa Bożego (J 3,5). Sobór w *Lumen gentium* stwierdza: „Wierni, przez chrzest wcieleni do Kościoła, dzięki otrzymanemu znamieniu przeznaczeni są do uczestnictwa w kulcie religii chrześcijańskiej, i odrodzeni jako synowie Boży, zobowiązani są wyznawać przed ludźmi wiarę, którą otrzymali od Boga za pośrednictwem Kościoła” (Sobór Watykański II 1964, 11). Znak zewnętrzny sakramentu polega na kąpieli w wodzie i na słowie (Ef 5,25), które opiera się na trynitarnej formule chrztu „w imię Ojca i Syna, i Ducha Świętego” (Müller 2015, 670). Przez działanie Kościoła na katechumenie zostaje odcisnięte niezatarte znamię, które nie może zostać z niego zdjęte. Ze swojej natury chrzest gładzi wszystkie grzechy i uzdalnia człowieka do pokonywania sił zła. Chrzest nadaje ochrzczoneму status synów Bożych, a zarazem czyni ich członkami Chrystusowego Ciała (Jan Paweł II 1988, 11).

Z powyższego wynika, iż owo włączenie jest istotnym i nieodłącznym składnikiem nowego życia otrzymanego w chrzcie. Jest ono związane z misją i odpowiedzialnością w Kościele i w świecie, gdyż świętość stanowi podstawowy warunek, aby Kościół mógł realizować swoje zbawcze posłannictwo. Jest ona tajemnym źródłem i nieomylną miarą apostolskiego zaangażowania Kościoła i jego misyjnego zapału (Jan Paweł II 1988, 17).

Kapłaństwo wspólne nie jest jakimś niższym stopniem wobec kapłaństwa służebnego, ani nie jest właściwe tylko wiernym świeckim. Duchowni i świeccy mają w ten sam sposób realizować kapłaństwo wspólne przez życie w służbie bliźnim. Jest to jedyna droga urzeczywistniania chrześcijaństwa, która jest nie tylko uświęcaniem siebie, lecz i współzbawianiem całego świata z Chrystusem. To sprawia, że Boży lud kapłański spełnia swoje zadanie bycia znakiem i narzędziem zbawienia. Jasne staje się więc, iż kapłaństwo powszechne ma charakter wspólnotowy i zawiera się w kapłaństwie hierarchicznym (Bartnik 1982, 235). Wszyscy jako członki Ciała są kapłanami na sposób zbiorowy według słów: „Wy zaś jesteście wybranym plemieniem, królewskim kapłaństwem, świętym narodem, ludem Bogu na własność przeznaczonym” (1 P 2,9; Dz 1,6; 5,10), powołanymi do bycia świętymi (1 P 1,15-16).

2. KONSEKWENCJE PRZYJĘTEGO CHRZTU – ASPEKT PRAWNY

W swoim nauczaniu Kościół posoborowy, obok proklamowania podstawowych praw człowieka, głosi prawa chrześcijanina, czyli te prawa i obowiązki, które należą do każdego ochrzczonego w społeczności kościelnej. To zagadnienie jest szczególnie aktualne w obecnej epoce, tak bardzo nakierowanej na zaangażowanie wszystkich członków Mistycznego Ciała Chrystusa. Ta samoświadomość Kościoła znalazła wyraz w Kodeksie Prawa Kanonicznego.

Kodeks nie podał własnej definicji wiernych świeckich. Formułując definicję wszystkich wiernych chrześcijan, posłużył się soborową definicją świeckich. W kodeksowym zapisie czytamy: „Wiernymi są ci, którzy przez chrzest wszczępieni w Chrystusa, zostali ukonstytuowani Ludem Bożym i stawszy się z tej racji na swój sposób uczestnikami kapłańskiego, prorockiego i królewskiego posłannictwa Chrystusa, zgodnie z własną każdego pozycją, są powołani do wypełnienia misji, jaką Bóg powierzył pełnić Kościołowi w świecie” (*Kodeks* 1983, 204 §1; Sobór Watykański II 1964, 31). W kan. 207 §1 kodeks doprecyzowuje definicję wiernych i zalicza do nich wszystkich niebędących świętymi szafarzami, czyli duchownymi.

Fakt zjednoczenia wiernych z Chrystusem poprzez sakrament chrztu, jest wezwaniem do bycia autentycznym uczniem Chrystusa. Zaś – jak wskazuje Zbigniew Książek – „kto chce być autentycznym uczniem Chrystusa, ten musi być świadomym członkiem wspólnoty Ludu Bożego. Nadto musi żyć życiem Chrystusa-Kapłana” (Książek 2002, 93). Realizując zatem sobie właściwe uprawnienia, wierni uczestniczą w kapłaństwie wspólnym Kościoła, a dzięki woli i działaniu

Chrystusa, przedwiecznego i jedyne go Kapłana, sprawują duchowy kult oddawany Bogu, konsekrując przez to świat (Jan Paweł II 1997, 32).

Kapłaństwo powszechne zapewnia możliwość nie tylko aktywnego uczestniczenia w sprawowanych sakramentach, lecz także sprawowania niektórych sakramentów oraz sakramentaliów (Weron 1999, 32). Prawodawca w kan. 840 podaje znaczenie określenia „sakrament”. Na jego definicję składają się takie elementy jak: znak sakramentalny będący czynnością dokonującą się pomiędzy szafarzem a osobą przyjmującą sakrament; ustanowienie sakramentu przez Chrystusa; skutek w postaci wewnętrznej łaski powodującej uświęcenie osoby przyjmującej sakrament oraz związek występujący między widzialnym znakiem a niewidzialną łaską (Szafranko 2013, 2)².

Należyte zinterpretowanie właściwego udziału wiernych świeckich w sprawowaniu sakramentów wymaga wyjaśnienia roli szafarza sakramentów. Jedną z pełniejszych definicji jest ta, według której szafarzem nazywamy osobę, która z ustanowienia Chrystusa lub Kościoła, sprawując z odpowiednią intencją *in persona Christi* istotne obrzędy sakramentu, ważnie go udziela na mocy władzy powierzonej wraz ze święceniami, przez normę prawa kanonicznego lub kompetentnego przełożonego kościelnego (Janczewski 2004, 257). Wynika zatem z tego, iż każdy szafarz, czy to zwyczajny, czy nadzwyczajny, musi spełniać konkretne warunki. Są nimi: posiadanie władzy wymaganej przez Kościół, zazwyczaj wynikającej z przyjęcia sakramentu chrztu lub sakramentu święceń; zastosowanie formy oraz materii przewidzianej dla danego sakramentu oraz posiadanie właściwej intencji postępowania zgodnie z nauką Kościoła. Należy przy tym dodać, iż ważność sakramentów nie jest uzależniona od wiary czy moralności szafarza, gdyż działa on *ex opere operato* – na mocy dzieła paschalnego dokonanego przez Chrystusa. Z reguły, idąc za wyżej zarysowanym podziałem na szafarzy zwyczajnych i nadzwyczajnych, tymi drugimi będą właśnie wierni świeccy.

Kapłaństwo powszechne wiernych świeckich realizuje się nade wszystko w prowadzeniu życia sakramentalnego, ale nie tylko. Nie mniejszym zaangażowaniem jest oficjalne i uroczyste celebrowanie niektórych sakramentów w imieniu Kościoła. Ta szafarska posługa w sposób szczególny potwierdza więzy łączące świeckich z uświęcającą misją wspólnoty Kościoła. Skoro tak, na mocy chrztu i uczestnictwa w kapłańskiej misji Chrystusa, wierni świeccy są delegowani do szafowania sakramentami na warunkach określonych przez władze kościelne, spełniając swoje kapłańskie posłannictwo.

² Warto dla porównania przeanalizować treść definicji zawartej w kan. 840: „Sakramenty Nowego Testamentu, ustanowione przez Chrystusa i powierzone Kościołowi, jako czynności Chrystusa i Kościoła, są znakami oraz środkami, poprzez które wyraża się i wzmacnia wiara, oddawany jest Bogu kult i dokonuje się uświęcenie człowieka. Z tej to racji w najwyższym stopniu przyczyniają się do wprowadzenia, umocnienia i zmanifestowania kościelnej wspólnoty. Dlatego w ich sprawowaniu święci szafarze oraz pozostali wierni winni okazać najwyższy szacunek i należną pilność”.

2.1. Sprawowanie sakramentu małżeństwa

„Chrześcijaństwo posiada oryginalną wizję małżeństwa. Stanowi ono misterium jedności Boga z człowiekiem w osobie Boga-Człowieka, misterium zaślubin Chrystusa z Kościołem. Jednocześnie miłość małżeńska chrześcijan cieszy się, i tym się wyróżnia, że jest znakiem i częściową rzeczywistością «wielkiego misterium» (Ef 5,22)” (Nadolski 2012, 281). Związek małżeński, zawarty między chrześcijanami, jest sakramentem, którego nowożeńcy udzielają sobie wzajemnie (*Kodeks* 1983, 1055; *Katechizm* 1994, 1623; Schenk 1964, 123). Małżeństwo, jako przymierze mężczyzny i kobiety, związane na całe życie i skierowane ku dobru małżonków oraz zrodzeniu i wychowaniu potomstwa, zostało przez Jezusa podniesione do rangi sakramentu. Z tej racji – jak to potwierdza prawodawca – między ochrzczonymi nie może istnieć ważna umowa małżeńska, która tym samym nie byłaby sakramentem (*Kodeks* 1983, 1055 §2; Góralski 2011, 31-37).

Sposób zawierania małżeństwa na przestrzeni czasu był różnorodny w zależności od kraju i kultury. W obrządku łacińskim Kościół połączył zastaną formę zawierania kontraktu małżeńskiego w Cesarstwie Rzymskim oraz w religii judaistycznej, usuwając elementy niezgodne z wiarą chrześcijańską. W okresie średniowiecza zaczęto łączyć zawarcie małżeństwa i jego liturgiczne błogosławienie w jedną całość. W ten sposób do liturgii Kościoła weszły różne zwyczaje i tradycje.

Sakrament małżeństwa nie stanowi religijnego usankcjonowania małżeństwa naturalnego, nie jest tylko źródłem nadprzyrodzonej łaski umacniającej naturalne cnoty. Włączając małżeństwo w wielkie misterium Chrystusa i Kościoła, sakrament nadaje mu nowe znaczenie odradzające nie tylko samo małżeństwo, lecz każdą miłość ludzką (Nadolski 2012, 309). W tymże sakramencie uwidoczniła się odmienność od pozostałych sakramentów, gdyż to nupturienci są dającymi i przyjmującymi. Nie oznacza to jednak, iż są w tej materii nieskrępowani. Działają oni bowiem jako członkowie Kościoła i podlegają przepisom ustanowionym przez Kościół. Zgoda przez nich wyartykułowana wyraża ich miłość (Góralski 2011, 51-53), zaś sam sakrament nie jest ich sprawą prywatną, a ukazuje misterium Kościoła, w które nupturienci poprzez sakrament zostają włączeni. Małżonkowie są szafarzami sakramentu jako osoby ochrzczone, gdyż są członkami Ciała Chrystusowego i uczestnikami Chrystusowego kapłaństwa. To dzięki tym eklezjalnym powiązaniom zgoda małżonków staje się sakramentem. Z tego samego względu obecne jest działanie samego Boga, którego reprezentuje i uobecnia przewodniczący liturgii Kościoła. Celebracja sakramentu musi spełniać kryteria formy kanonicznej, według której obecni muszą być obok nupturientów oraz świadka urzędowego (kwalifikowanego) również świadkowie – w liczbie dwóch (*Kodeks* 1983, 1108 §1). Juracyjność Kościoła ukazuje troskę, jaką roztacza nad sakramentami, których kapłańska wspólnota Kościoła jest depozytariuszem.

Warto zaznaczyć kanoniczną możliwość delegowania do asystowania przy zawieraniu małżeństwa wiernego świeckiego. Z natury asystującym – świadkiem urzędowym – jest kapłan lub diakon. Jeśli jednak konkretna wspólnota znajduje się

w sytuacji braku któregośkolwiek z nich, po wcześniejszej pozytywnej opinii Konferencji Episkopatu, może zwrócić się o zgodę do Stolicy Apostolskiej, by świadkiem urzędowym był świecki. Tenże świecki musi być odpowiednio predysponowany do przygotowania nupturientów i właściwego przewodniczenia liturgii sakramentalnej (Kodeks 1983, 1112 §1-2). Wówczas nie staje się on szafarzem nadzwyczajnym, albowiem nawet kapłan lub diakon nie jest szafarzem sakramentu małżeństwa, a jedynie świadkiem kwalifikowanym – urzędowym. Niemniej zadanie, do którego może być delegowany świecki, potwierdza realizowanie powołania wynikającego z wszczęcia w Chrystusa i w Kościół. To dzięki temu, jako członek kapłańskiego ludu, wierny świecki może działać z mandatu Kościoła i w Jego imieniu.

Zgodnie z duchem odnowionej liturgii celebrowanie sakramentu małżeństwa winny łączyć się z Mszą świętą. Przemawiają za tym nie argumenty natury estetycznej, pragnące nadać uroczystą oprawę obrzędowi, lecz teologicznej – sięgające istoty sprawy (Syczewski 1993, 152). Albowiem to w Eucharystii najpełniej urzeczywistnia się Kościół. Prawdziwie chrześcijańskie małżeństwo powinno być zakorzenione w Eucharystii. Jeśli jest ona centrum życia chrześcijańskiego, to również stanowi centrum życia małżeńskiego.

Celebracja liturgiczna jest wydarzeniem zbawczym, w którym dokonuje się uświęcenie człowieka, budowanie Kościoła i uwielbienie Boga. Stanowi ona urzeczywistnienie się misterium w *actio* (działaniu) liturgicznym dla życia człowieka (Nadolski 2012, 314). Celebracja sakramentu małżeństwa stanowi wypełnienie zasadniczych elementów liturgii. Po pierwsze jest anamnezą misterium stworzenia. Ujawnia się to w jedności mężczyzny stworzonego przez Boga i kobiety będącej nieodłączną pomocą mężczyzny. Tak więc pierwszy cel i zadanie małżonków to komunizm osób. Celebracja sakramentu małżeństwa przypomina i przywołuje przymierze zawarte przez Boga z narodem wybranym. Jest to przymierze miłości, zapowiadanej przez Stary Testament, a objawionej w Jezusie Chrystusie.

Gdy jest sprawowany sakrament małżeństwa, dzięki uczestnictwu, w którym realizuje się wspólne kapłaństwo małżonków, powstaje pełna miłości koinonia z Bogiem Ojcem, przez Chrystusa, w Duchu Świętym. Rodzi się wyjątkowa solidarność z Chrystusem-Arcykapłanem, przez co małżonkowie uczestniczą w pełnym oddaniu się Ojcu w miłości i posłuszeństwie (Nadolski 2012, 315). To uczestnictwo realizować się ma przez całe życie małżonków, gdyż jest oddaniem się woli Ojca. To wciąż jest realizacja wspólnego kapłaństwa małżonków. Tak oto celebrowanie sakramentu rozciąga się na cały okres pożycia małżeńskiego. Wspólne składanie się w darze współmałżonkowi, a przez to i Bogu, winno dokonywać się w atmosferze epiklezy – wzywania Ducha Świętego, uzdalniającego do realizacji tego dzieła. Przypomina o tym śpiew hymnu *Veni Creator*, tuż przed dokonaniem oddania się wzajemnie w akcie zgody małżonków. To Duch czyni tę ludzką miłość płodną i ją udoskonala.

Celebracja małżeństwa prowadzi nie tylko do uświęcenia małżonków, lecz jest zarazem aktem kultycznym. Celebracja liturgiczno-sakramentalna, będąc celebrowaniem anamnetycznym sprawowaną przez małżonków, jest załącznikiem Kościoła

domowego. Małżonkowie zatem swoją kapłańską misję realizują w samej celebracji sakramentalnej oraz przez całe wspólne życie (Nadolski 2012, 315), bowiem dar Chrystusa nie wyczerpuje się w samym akcie sakramentalnym, ale towarzyszy małżonkom w ich stanie. Pisał o tym Jan Paweł II w encyklice o zadaniach rodziny chrześcijańskiej we współczesnym świecie *Familiaris consortio*: „Małżeństwo, jak wszystkie sakramenty, których celem «jest uświęcenie człowieka, budowanie mistycznego Ciała Chrystusa, a wreszcie oddawanie czci Bogu» (LG 41), samo w sobie jest aktem liturgicznego uwielbienia Boga w Jezusie Chrystusie i w Kościele” (Jan Paweł II 1981, 56), a – jak dopowiada konstytucja dogmatyczna o Kościele *Lumen gentium* – „W ten sposób i ludzie świeccy, jako zbożnie działający wszędzie czciciele Boga, sam świat Jemu poświęcają” (Sobór Watykański 1964, 34). Poprzez siebie właściwy sposób życia rodzina jest włączona w misję całego ludu kapłańskiego, Kościoła, uczestniczącego we władzy Najwyższego Kapłana Nowego i Wiecznego Przymierza.

Przesłanie soborowe otworzyło nową możliwość dla rodziny chrześcijańskiej, zalecając jej celebrowanie życia małżeńskiego również przez wspólne odmawianie modlitwy brewiarzowej (*Ogólne* 2001, 27). Małżonkowie, będący członkami Kościoła, wypełniają kapłańskie zadanie Chrystusa, gdy sprawują liturgię godzin. W niej właśnie, słuchając Boga przemawiającego do swego ludu i wspominając tajemnicę zbawienia, wysławiają bez przerwy Boga śpiewem i modlitwą oraz proszą o zbawienie całego świata (*Kodeks* 1983, 1173). Liturgia godzin jako liturgiczna modlitwa całego ludu Bożego z natury swej kształtuje i rozwija kult sprawowany w domu wraz z całą różnorodnością występujących w nim form modlitewnych.

Obrzęd zaślubin jako sakramentalny akt uświęcenia winien być ważny, godny, owocny oraz prosty (Jan Paweł II 1981, 67). Jako znak działania Bożej mocy w swojej zewnętrznej formie powinien być głoszeniem słowa Bożego i wyznaniem wiary wspólnoty wierzących, która wspólnie przeżywa i objawia tajemnicę Chrystusa i Kościoła. Aby tak było, kluczowe jest dobre i owocne przygotowanie do małżeństwa (Jóźwik 2009, 129). Powinno być okazją do rozwoju wiary, przekazania pouczenia dotyczącego obowiązków małżonków i rodziców chrześcijańskich, przysposobienia nupturientów do ich przyjęcia oraz przygotowania do godnego i owocnego przeżycia celebracji liturgicznej (*Kodeks* 1983, 1063-1072).

Sprawowanie więc małżeńskiego aktu liturgicznego nie ogranicza się do celebracji sakramentalnej, w której nupturienti, jako członkowie ludu kapłańskiego, stają się zwyczajnymi szafarzami sakramentu. Kontynuacją aktu liturgicznego i właściwym sposobem spełniania kapłańskiej misji przez małżonków jest rozwijanie miłości małżeńskiej. Wówczas małżeństwo staje się „sakramentem dnia codziennego, który spełnia się nie tylko podczas uroczystych zaślubin przed ołtarzem, lecz także jako codzienna wierność i wzajemna miłość” (Grün 2004, 21).

2.2. Sprawowanie sakramentu chrztu

Celebracja sakramentu chrztu świętego jest jedną z tych celebracji, którym może, w szczególnych okolicznościach, przewodniczyć wierny świecki. Chrzest święty jest fundamentem całego życia chrześcijańskiego, bramą życia duchowego i bramą otwierającą dostęp do innych sakramentów (*Katechizm* 1994, 1213). Kodeks Jana Pawła II dodaje, iż jest on konieczny do zbawienia (*Kodeks* 1983, 849; J 3,5; Mk 16,16) dla tych, którzy usłyszeli o Ewangelii (*Katechizm* 1994, 1257). Ranga i rola tego sakramentu jest tak wielka, iż Kościół dopuszcza do jego udzielania nie tylko biskupów, prezbiterów oraz diakonów będących zwyczajnymi szafarzami tego sakramentu, lecz w trosce o zbawienie każdego człowieka w kan. 861 §2 uprawnia także katechetę, bądź inną osobę wyznaczoną przez ordynariusza miejsca, bądź, w wypadku konieczności, każdego człowieka, mającego właściwą intencję.

Osoby wymienione w powyżej przytoczonym kanonie nie są nazwane wprost szafarzami nadzwyczajnymi, niemniej jest to naturalna konsekwencja tego przepisu (Szafranko 2013, 6). Nakaz misyjny dany Kościołowi przez Chrystusa legitymizuje Kościół do delegowania potrzebnej władzy świeckim, którzy w nadzwyczajnej sytuacji zastępują szafarza zwyczajnego. Ma to miejsce, gdy szafarz zwyczajny jest nieobecny lub ma przeszkodę i nie może sprawować sakramentu. Kodeks dzieli wówczas świeckich na dwie grupy. Do pierwszej zalicza katechetów oraz upoważnionych przez ordynariusza miejsca, zaś do drugiej – wszystkie osoby udzielające go w wypadku konieczności. Uprawnienie to zostało tak skonstruowane, gdyż prawodawca wie, że sprawa dotyczy rzeczy najwyższej wagi – zbawienia człowieka. Albowiem *salus animarum in Ecclesia suprema semper lex esse debet* – zbawienie dusz zawsze winno być w Kościele najwyższym prawem (*Kodeks* 1983, 1752). W tym przypadku potwierdza się to, iż wiara szafarza, a nawet jej brak, nie wpływa na ważność sakramentu. Przez to uprawnienie Kościół przypomina każdemu wiernemu świeckiemu, że zbawienie jego współbrata, każdego, pojedynczego człowieka zależy od niego. A przez tę troskę i zaangażowanie świeckich dokonuje się owa *consecratio mundi* – konsekracja świata (Schenk 1965, 182).

Rola świeckich przejawia się również w innych funkcjach podczas celebracji sakramentu chrztu świętego. Wierni świeccy jako rodzice dziecka chrzczonego czynnie uczestniczący w celebracji liturgicznej winni być uprzednio przygotowani (*Kodeks* 1983, 851, pkt 2). W historii bywały okresy, w których wielu rodziców nie było obecnych przy chrzcie, gdyż tego nie wymagały przepisy prawa liturgicznego (Sztuchmiller 1992, 113). Dlatego *Vaticanum II* i za nim nowy rytuał, eksponując rolę świeckich, w tym rodziców, uwydatnił ich obowiązki i prawa dotyczące chrztu ich dzieci. Postawa rodziców odzwierciedla ich zaangażowanie w chrześcijańskie wychowanie dzieci, a tym samym uwypukla realizację ich podstawowego powołania wynikającego z wszczęcia w Chrystusowe kapłaństwo.

W fazie przygotowawczej do chrztu prawodawca umożliwia rodzicom wybór perykop biblijnych, imienia dla dziecka, jednocześnie zobowiązując do troski, aby nie nadano imienia obcego duchowi chrześcijańskiemu (*Kodeks* 1983, 855).

Rodzice mają prawo wybrać rodziców chrzestnych oraz wyznaczyć czas i miejsce chrztu dziecka. W sprawowanej liturgii mają prosić o chrzest, nakreślić znak krzyża na czole dziecka, wsłuchiwać się w słowo Boże lub je czytać, wyrzec się szatana i złożyć wyznanie wiary, przynieść dziecko do chrzcielnicy oraz trzymać zapaloną świecę oraz mają prawo do uroczystego błogosławieństwa.

Liturgia jest światem znaków i symboli, przez które dochodzi do spotkania człowieka z Bogiem. Ich zrozumienie wpływa bezpośrednio na czynny i owocny udział wszystkich uczestników liturgii, w tym przypadku chrzcielnej. Zaangażowanie rodziców czy innych świeckich nie jest przypadkowe, a zawiera w sobie chrześcijańskie przesłanie (Nowak 1992, 66). Z reguły dobrze rozumianym symbolem jest imię nadawane kandydatowi do chrztu. Nadawanie imion chrześcijańskich, świętych Kościoła, wiąże się z wiarą w obecność osobową patronów oraz ich wstawiennictwem. Jest wyrazem chrześcijańskiej kultury, wychowania i przyjęcia niebiańskiej perspektywy. W symbolu polania wodą wierni często redukują jej znaczenie i sprowadzają go jedynie do obmycia z grzechów i oczyszczenia, podczas gdy nie mniej istotny jest wymiar zanurzenia w śmierci Chrystusa i zmartwychwstaniu do nowego życia. Znak białej szaty jest na tyle wymowny, iż wierni bez trudu łączą go z niewinnością i powołaniem do nowego życia w świętości. Kolejnym znakiem jest zapalona świeca, znak oświecenia przez Chrystusa i postępowania w światłości i w wierze. Mniej rozumianym znakiem jest znak krzyża na czole dziecka czyniony przez kapłana, a następnie rodziców i chrzestnych. Wyraża on przynależność do ścisłej wspólnoty z Chrystusem i Kościołem. Podczas obrzędu, po udzieleniu chrztu, kapłan dokonuje namaszczenia olejem krzyżma świętego, co należy do obrzędów wyjaśniających. Oznacza ono Boże wybranie i odwieczne należenie do Ludu Wybranego Nowego Przymierza.

Odnowa liturgii na nowo zaczęła ściśle łączyć celebrację sakramentów z czytaniem słowa Bożego. Liturgia słowa sprawowana podczas obrzędu sakramentu chrztu ma za zadanie ożywić wiarę rodziców, chrzestnych i wszystkich obecnych oraz stanowi bezpośrednią katechezę, która ma ukazać znaczenie sakramentu (Świerzawski 1984, 48). Aby mogli skutecznie wypełniać swoje zadanie, powinni wiedzieć, jakie są warunki ważności i godziwości chrztu (Sztymiler 1992, 104). Ważność sakramentu gwarantuje po pierwsze weryfikacja dokumentów, adaptująca normę kan. 864 mówiącego, iż chrzcić można każdego człowieka, ale tylko nieochrzczonego. Chrzest dziecka nie zawsze jest czynnością jawną i oczywistą (np. ze względu na sytuację polityczną), wówczas może budzić wątpliwości sam fakt chrztu, zatem konieczna jest dokładna weryfikacja. Dotyczy to również sytuacji, w której nie ma pewności, czy chrzest był ważnie udzielony. Ten obowiązek jest jeszcze większy, gdy dziecku grozi utrata życia. Ten obowiązek jest tak ogromny, iż w „niebezpieczeństwie śmierci dziecka rodzice tracą uprawnienie decydowania o jego chrzcie. Każdemu bowiem wiernemu, a nawet każdemu człowiekowi, zostało udzielone prawo ochrzczenia każdego nieochrzczonego dziecka, które znalazło się w niebezpieczeństwie śmierci, nawet jeśli ma ono rodziców niewierzących lub wyznających inną religię – i to bez pytania ich o zgodę, a nawet wbrew ich woli”

(Szttychmiller 1992, 113; *Kodeks* 1983, 868 §2). Gdy nie można udowodnić faktu chrztu, prawo dopuszcza w kan. 845 §2 i kan. 869 §1 chrzest warunkowy. Nie można go jednak nadużywać i zbyt łatwo nim szafować. W kan. 868 §1 prawodawca zwraca uwagę na warunki godziwości sakramentu. Wymaga się zgody rodziców, lub choćby jednego z nich, bądź tych, którzy ich prawnie zastępują, oraz istnienia uzasadnionej nadziei na katolickie wychowanie dziecka (*Kodeks* 1983, 868 §1).

Właściwie celebrowana liturgia chrztu przyczynia się do rozwoju życia chrześcijańskiego oraz na nowo rozbudza w wiernych charyzmat otrzymany na własnym chrzcie, przypominając doniosłość tego wydarzenia. Jest to okazja, by każdy uczestnik tej celebracji czynnie przeżył misterium w niej dokonane oraz dalej świadomie i konsekwentnie kształtował swoją relację z Chrystusem i Kościołem.

BIBLIOGRAFIA:

- Bartnik, Czesław. 1982. *Kościół Jezusa Chrystusa*. Wrocław: Wrocławska Księgarnia Archidiecezjalna.
- Bogacki, Henryk. 1968. Misterium Kościoła pielgrzymującego. W: *Kościół w świetle Soboru*, red. Henryk Bogacki i Stefan Moysa Poznań: Księgarnia św. Wojciecha.
- Congar, Yves. 1997. *Kościół jaki kocham*, tłum. Arkadiusz Ziernicki. Kraków: Verbinum.
- Góralski, Wojciech. 2011. *Małżeństwo kanoniczne*. Warszawa: LexisNexis.
- Grün, Anselm. 2004. *Małżeństwo. Błogosławieństwo na wspólną drogę*, tłum. Grzegorz Sowinski. Kraków: Znak.
- Janczewski, Zbigniew. 2004. *Ustanawianie szafarzy sakramentów świętych w Kościele łacińskim i Kościołach wschodnich*. Warszawa: UKSW.
- Jan Paweł II. 1988. *Adhortacja apostolska o powołaniu i misji świeckich w Kościele i w świecie „Christifideles laici”*.
- Jan Paweł II. 1981. *Adhortacja apostolska o zadaniach rodziny chrześcijańskiej w świecie współczesnym „Familiaris consortio”*.
- Jan Paweł II. 1997. *Świeccy we wspólnocie chrześcijańskiej*. Poznań: Pallottinum.
- Jóźwik, Michał. 2009. Uczestnictwo rodziny w życiu i misji Kościoła i w rozwoju społeczeństwa. *Annales Canonici*, 5, 125-148.
- Katechizm Kościoła Katolickiego*. 1994. Poznań: Pallottinum.
- Kodeks Prawa Kanonicznego. Przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu Polski*. 1983. Poznań: Pallottinum.
- Książek, Zbigniew. 2002. *Świeccy w posłudze biskupiej kardynała Karola Wojtyły*. Kraków: Wydawnictwo Naukowe PAT.
- Lubac de, Henri. 2017. *Medytacje o Kościele*, tłum. Izabela Białkowska-Cichoń. Kraków: WAM.
- Müller, Gerhard. 2015. *Dogmatyka katolicka*, tłum. Wiesław Szymon. Kraków: WAM.

- Nadolski, Bogusław. 2012. *Liturgika*, t. 3. Poznań: Pallottinum.
- Nowak, Władysław. 1992. Celebracja sakramentu chrztu dzieci i recepcja jego obrzędów w praktyce pastoralnej. *Communio*, 3, 58-70.
- Ogólne wprowadzenie do *Liturgii Godzin*. 2001. Poznań: Pallottinum.
- Schenk, Wacław. 1964. *Liturgia sakramentów świętych*, cz. 2. Lublin: KUL.
- Schenk, Wacław. 1965. Wtajemniczenie w liturgię chrztu i jego symbolikę. *Ateneum Kapłańskie*, 3, 177-183.
- Sobór Watykański II. 1964. *Konstytucja dogmatyczna o Kościele „Lumen gentium”*.
- Sobór Watykański II. 1963. *Konstytucja o liturgii świętej „Sacrosanctum concilium”*.
- Syczewski, Tadeusz. Problematyka liturgiczna w przygotowaniu do małżeństwa. *Studia Teologiczne*, 11, 149-165.
- Szafranko, Anna. 2013. Osoba świecka jako szafarz sakramentów i sakramentaliów. *Kortowski Przegląd Prawniczy*, 3, 1-6.
- Sztychmiller, Ryszard. 1992. Prawa rodziców związane z chrztem dzieci. *Kościół i Prawo*, 10, 99-124.
- Świerżawski, Wacław. 1984. *Chrzest*. Wrocław: Wrocławska Księgarnia Archidiecezjalna.
- Testa, Benedetto. 1998. *Sakramenty Kościoła*, tłum. Lucjan Balter. Poznań: Pallottinum.
- Weron, Eugeniusz. 1999. *Laikat i apostołstwo*. Poznań: Pallottinum.